

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ ОПЕРАЦІЙ З ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ: ОГЛЯД РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проаналізовано результати наукових пошуків вітчизняних дослідників за ключовим словом в назві "прибуток" та монографії українських і зарубіжних науковців з точки зору висвітлення актуальних проблемних питань формування та розподілу прибутку, які в них піднімалися

Постановка проблеми. Розвиток в Україні ринкової економіки суттєво змінив середовище функціонування підприємств, зміст та цілі їх господарської діяльності. Це у свою чергу докорінно змінило ставлення інвесторів, власників та управлінського персоналу до прибутку як джерела формування майна та забезпечення внутрішніх потреб підприємства через створення фондів розвитку та стимулювання. Переосмислення ролі прибутку в забезпеченні діяльності господарюючих суб'єктів вимагає трансформації підходів до управління ним. Процеси трансформації в свою чергу можуть бути дієвими за умови чіткого визначення кола проблемних питань, які потребують свого вирішення або удосконалення. Причому, в першу чергу розв'язання потребують проблемні питання теоретичного характеру, які виступають фундаментом для вирішення управлінським персоналом прикладних задач. Крім того, для уникнення асиметрії інформації, яка надається користувачам для прийняття рішень, пов'язаних з діяльністю підприємства, узгодження теоретичних положень бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю операцій з формування та розподілу прибутку має вирішальне значення. Враховуючи вище наведене аналіз проблемних питань теоретичного та практичного характеру, які піднімалися науковцями, їх узагальнення дозволить не лише виділити ключові проблемні питання, а й визначити послідовність їх розв'язання та напрями подальших наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед економістів, значний внесок у розробку наукових основ теорії прибутку зробили зарубіжні вчені: А. Бабо, Л. Бернстайн, І. Бланк, Р. Брейлі, Є. Брігхем, С. Майєрс, К. Маркс, Ф. Найт, Є. Нікбахт, Д. Рікардо, С. Росс, П. Самуельсон, А. Сміт, Е. Хелферт, Й. Шумпетер, а також вітчизняні дослідники – Є. Бойко, Ф. Бутинець, О. Василик, С. Голов, В. Кодацкий, М. Коробов, В. Опарін, М. Павлишенко, А. Пересада, К. Павлюк, О. Поважний, Г. П'ятаченко, Є. Рясних, С. Салига, Є. Стоянова, Ю. Субботович, Г. Тамошина, М. Чумаченко, Г. Семенов та ін.

Мета дослідження полягає в систематизації одержаних науковцями результатів досліджень, визначенні основних проблемних питань бухгалтерського обліку, аналізу та контролю процесу формування та розподілу прибутку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постійно зростаюче значення спеціальних методів дослідження обумовлює необхідність їх застосування для виявлення та розв'язання проблемних питань розвитку науки. Особливої актуальності в умовах появи великих інформаційних потоків та розвитку електронних інформаційних ресурсів набуває застосування наукометричних та бібліометричних методів дослідження потоків наукової інформації, в основі яких лежить кількісний аналіз документальних потоків в частині визначення динаміки

об'єктів дослідження та (або) виявлення кореляційних зв'язків між об'єктами. Застосування названих методів дозволяє встановити закономірності розвитку науки, виявити актуальні та перспективні напрями наукових досліджень та визначити результативність наукової діяльності щодо удосконалення теорії та практики досліджуваної проблематики.

Аналізуючи стан наукових дослідження з питань формування і розподілу прибутку на емпіричному рівні застосовано класифікаційні та статистичні методи, а також та бібліографічний аналіз документів. Класифікаційні методи, зокрема систематизацію та предметизацію застосовано для виявлення тематично однорідних літературних джерел та їх поділу на предметно відособлені складові частини. Для встановлення актуальності тематики дослідження на підставі аналізу питомої ваги досліджуваних питань в загальній сукупності, застосовано статистичні методи. Бібліографічний аналіз, що побудований на вивченні змістовних та функціональних ознак літературних джерел, дозволив надати інтерпретацію отриманим статистичним показникам. В якості об'єктів дослідження для виявлення проблемних питань формування і розподілу прибутку обрано автореферати дисертацій українських науковців за ключовим словом в назві "прибуток" та монографії, оскільки їх аналіз завжди знаходиться в центрі уваги науковців при розробці концепцій та побудови моделей подальшого розвитку бухгалтерського обліку.

Враховуючи, що питання бухгалтерського обліку, контролю та аналізу формування та розподілу прибутку неодноразово піднімалися українськими та зарубіжними науковцями, важливим є виділення тих аспектів досліджуваної проблематики, які залишаються невирішеними як на теоретичному так і на практичному рівні, що породжує актуальність проведення огляду та аналізу наукових джерел інформації за ключовим словом в назві "прибуток" (дисертації, автореферати дисертацій, монографічна література).

За результатами проведеного дослідження електронного ресурсу Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського встановлено, що за ключовим словом в назві "прибуток" за період з 2000 по 2010 рр. захищено 18 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за такими спеціальностями як: бухгалтерський облік, аналіз та аудит; фінанси, грошовий обіг і кредит; економіка, організація і управління підприємствами; економіка торгівлі та послуг; бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності); економіка та управління підприємствами (машинобудування); економічна теорія та історія економічної думки (табл. 1).

Таблиця 1. Тематика дисертаційних досліджень українських науковців виконаних на здобуття ступеня кандидата економічних наук за ключовим словом в назві "прибуток" за період з 2000 по 2010 рр.

№ з/п	Автор	Рік захисту	Назва
1	2	3	4
<i>Спеціальність: Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / (Бухгалтерський облік, аналіз та аудит)</i>			
1	Некрасова Н.І.	2002	Облік та аналіз доходів, витрат і прибутку банку
2	Дергільова Г.С.	2003	Облік і аналіз прибутку підприємств громадського харчування
3	Гаращенко О.В.	2004	Облік і аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку

Продовження табл. 1

1	2	3	4
4	Мельничук О.В.	2006	Облік оподаткування прибутку переробних підприємств
5	Воскобійник Ю.С.	2007	Облікове забезпечення оподаткування прибутку підприємств
	<i>Разом</i>	5	
<i>Спеціальність: Фінанси, грошовий обіг і кредит / Гроші, фінанси і кредит</i>			
6	Свердан М.М.	2002	Прибутковість акціонерних товариств (на прикладі деревообробної промисловості Чернівецької області)
7	Субботович Ю.Л.	2002	Прибуток підприємницьких структур в умовах ринкової трансформації економіки
8	Бавін Є.В.	2005	Механізм оподаткування прибутку і ефективність функціонування промислових підприємств
9	Серебрянський Д.М.	2006	Оподаткування прибутку підприємств та його вплив на інвестиційну діяльність в ринкових умовах
10	Сірко В.О.	2006	Податкове регулювання прибутку підприємства
11	Ширягіна О.Є.	2007	Формування та використання прибутку підприємств
	<i>Разом</i>	6	
<i>Спеціальність: Економіка, організація і управління підприємствами / Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Економіка та управління підприємствами (машинобудування)</i>			
12	Карпенко Л.М.	2004	Економічний механізм підвищення прибутку підприємств харчової промисловості
13	Гавловська Н.І.	2005	Планування прибутку підприємств в умовах ринкового реформування економіки (на прикладі підприємств машинобудування)
14	Отпущеннікова О.М.	2005	Формування механізму управління прибутком підприємства
15	Дзюбенко Л.М.	2007	Організаційно-економічне забезпечення прибутковості підприємств (за матеріалами деревообробних комбінатів України)
16	Хмелевський О.В.	2008	Механізм управління прибутковістю промислового підприємства (на прикладі машинобудування)
	<i>Разом</i>	5	
<i>Спеціальність: Економіка торгівлі та послуг</i>			
17	Хістева О.В.	2006	Якість прибутку та вплив на сталий розвиток торговельного підприємства
	<i>Разом</i>	1	
<i>Спеціальність: Економічна теорія та історія економічної думки</i>			
18	Шарманська С.О.	2010	Прибуток та особливості його формування і використання в транзитивній економіці
	<i>Разом</i>	1	

Аналізуючи вищезазначені дисертації в розрізі спеціальностей, по яким вони захищені (табл. 1), встановлено, що більшість дисертацій з ключовим словом в назві “прибуток” (33,34 %) захищені по спеціальності “Фінанси, грошовий обіг і кредит” (“Гроші, фінанси і кредит”), 27,78 % – по спеціальності “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит”, 27,78 % – по спеціальності “Економіка, організація і управління підприємствами”. Зокрема, переважна більшість дисертаційних робіт стосується дослідження теоретичних засад досліджуваних питань в сфері фінансів та економіки (13 робіт), в яких розглядаються питання уточнення сутності прибутку (М.М. Свердан, Ю.Л. Субботович, О.Є. Ширягіна), його ролі, функцій та класифікації в умовах

формування ринкової економіки (М.М. Свєрдан, Ю.Л. Субботович, М.Л. Карпенко, С.О. Шарманська), удосконалення принципів та механізму оподаткування прибутку (М.М. Свєрдан, Є.В. Бавін, Д.М. Серебрянський, В.О. Сірко, С.О. Шарманська), механізму розподілу та використання прибутку (Ю.Л. Субботович, С.О. Шарманська), планування прибутку та прогнозування його величини (Ю.Л. Субботович, Н.І. Гавловська,), управління прибутком та прибутковістю підприємств (М.Л. Карпенко, О.М. Отпущеннікова, О.Є. Ширягіна, Л.М. Дзюбенко, Хмелевський О.В.), якості прибутку (О.В. Хістева). Питання інформаційного забезпечення системи управління через підсистеми бухгалтерського обліку, аналізу та контролю не знайшли широкого розгляду, зокрема їх дослідженням за період 2000 по 2010 рр. присвячено лише 5 робіт. Аналізуючи сферу наукової проблематики цих робіт, варто відзначити, що в 60 % робіт розглянуто питання обліку і аналізу прибутку виходячи із специфіки діяльності підприємств враховуючи їх галузеву направленість (банківські установи, підприємства громадського харчування та переробні підприємства). Результати цих досліджень є раціоналізаторськими пропозиціями щодо удосконалення організації і методики бухгалтерського обліку та аналізу прибутку на відповідних підприємствах для потреб практики.

Аналіз динаміки захисту дисертацій за ключовим словом в назві “прибуток” за роками наведено на рис. 1, дані якого свідчать про підвищення активності дослідників проблемних питань формування і розподілу прибутку в 2002 р. та 2005-2007 рр. та її спад в 2008-2010 рр.

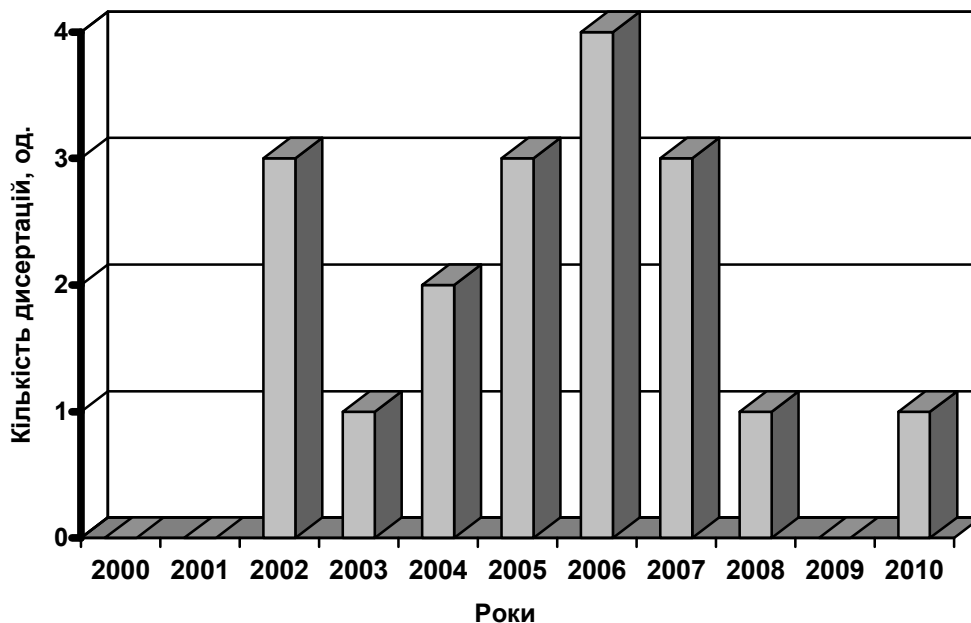

Рис. 1. Динаміка захисту українськими вченими дисертацій на здобуття ступеня кандидата економічних наук за ключовим словом в назві “прибуток” за період з 2000 по 2010 рр.

Висока активність науковців щодо дослідження проблемних питань формування та розподілу прибутку в 2005 – 2007 рр. в більшій мірі пов'язана з популярністю дослідження питань так званого “податкового обліку”, які проводилися для визначення шляхів узгодження вимог податкового законодавства

та вимог П(С)БО в частині удосконалення методики бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Причиною зниження активності досліджень з даної проблематики у 2008 – 2010 рр. є розробка Податкового кодексу України, який мав на законодавчому рівні розв'язати існуючі проблеми, зокрема в сфері бухгалтерського обліку формування прибутку до оподаткування та відображення операцій з нарахування податку на прибуток.

На рис. 2. зображено проблематику дисертацій вітчизняних науковців, аналізуючи яку можна побачити, що українські дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за період з 2000 по 2010 рр. присвячені проблемним питанням аналізу, обліку, обліку та аналізу прибутку, планування і управління прибутковістю, оподаткування прибутку, прибутковості діяльності, теоретичних аспектів формування прибутку. Так, в п'яти дисертаціях з досліджених увагу присвячено проблемним питанням оподаткування, в трьох – розглядалися питання теоретичних аспектів формування прибутку, обліку та аналізу прибутку, а також планування і управління прибутковістю, в двох – проблеми прибутковості діяльності, по одній – облік, аналіз прибутку.

Рис. 2. Розподіл українських дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за період з 2000 по 2010 рр. за сферами наукової проблематики, пов'язаної з питаннями прибутку

Розглядаючи наукову новизну дисертаційних досліджень зосередимо увагу на роботах, виконаних за науковою спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” в розрізі її положень в частині бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю за такими елементами як: методологія, теорія, організація та методика обліку, контролю та аналізу (табл. 2).

Таблиця 2. Наукова новизна дисертаційних досліджень, здійснених українськими науковцями за період з 2000 по 2010 рр. з проблемних питань щодо формування та розподілу прибутку за науковою спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” за ключовим словом в назві “прибуток”

№ з/п	Предметна сфера, за якою визначено наукову новизну	Характеристика наукової новизни на підставі автореферату дисертації	Автор	Рік захисту	Назва
1	5	6	2	3	4
1	Методологія бухгалтерського обліку	– уточнення та конкретизація основних положень методології і системної побудови обліку, аналізу і прогнозування доходу, витрат і прибутку комерційних банків	Некрасова Н.І.	2002	Облік та аналіз доходів, витрат і прибутку банку
2	Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку прибутку	– дістало подальший розвиток дослідження економічної сутності <i>прибутку</i> та подано авторське визначення поняття “прибуток” з урахуванням особливостей функціонування підприємства в умовах ринкової економіки	Дергільова Г.С.	2003	Облік і аналіз прибутку підприємств громадського харчування
		– пропозиції щодо удосконалення класифікації доходів, витрат і фінансових результатів з метою забезпечення єдиної системи формування фінансових результатів за видами діяльності (операційна, фінансова, інвестиційна, надзвичайні події) для потреб фінансового та управлінського обліку, що має важливе значення для оцінки результатів діяльності за її видами та вибору напрямків стратегічного розвитку підприємств	Гаращенко О.В.	2004	Облік і аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку
		– вперше обґрунтовано особливості податкового обліку й виділено його функції: головну – захист інтересів держави в комерційному середовищі та другорядні – контрольну, інформаційну, аналітичну, прогностичну, виховну і регулюючу; – уточнено поняття категорії “податковий облік”, як такої, що дає змогу систематизувати й узагальнювати за допомогою ідентифікації і групування в обов’язкових формах звітності виробничо-фінансової інформації підприємства з метою обчислення податкового зобов’язання перед бюджетом, визначено його принципи та метод; – уточнено зміст поняття “валові доходи” як сукупних оподатковуваних доходів, що формують загальну суму нарахованих доходів платника податку від усіх видів діяльності та прибутку від	Мельничук О.В.	2006	Облік оподаткування прибутку переробних підприємств

1	2	3	4	5	6
		<p>операцій з основними фондами, землею і цінними паперами; – уточнено зміст поняття “валові витрати”, які запропоновано розглядати як сукупні витрати, що становлять нараховані господарські витрати, амортизаційні відрахування і збитки від реалізації основних фондів першої групи</p> <p>– вперше запропоновано доповнити принципи бухгалтерського обліку принципом орієнтації на пріоритетного користувача, який зумовлює наявність та відносно автономне функціонування окремих його підсистем – фінансового, податкового та управлінського, а також специфічний порядок формування фінансових результатів діяльності підприємств в межах кожної з них;</p> <p>– дістали подальший розвиток визначення податкового обліку як підсистеми бухгалтерського обліку, яка являє собою систему збору, фіксації та узагальнення інформації, необхідної для формування бази нарахування податків і податкових платежів відповідно до норм податкового законодавства, складання податкової звітності та здійснення заходів з податкового планування;</p> <p>– дістали подальший розвиток обґрунтування функцій податкового обліку: як притаманних системі бухгалтерського обліку в цілому – інформаційної, аналітичної та контрольної, так і властивих лише даному виду обліку – фіскальної, стимулюючої та автономності;</p> <p>– дістали подальший розвиток розуміння сутності категорії “витрати” для цілей оподаткування, на основі чого запропоновано замість терміна “валові витрати” при справлянні податку на прибуток використовувати термін “продуктивні витрати”, під якими розуміються витрати, що зумовили виникнення оподатковуваних доходів, причому зв’язок між такими витратами і доходами є суттєвим або він прямо визначений нормами податкового законодавства у вигляді нормативу;</p> <p>– дістали подальший розвиток розуміння категорії “доходи” для цілей оподаткування, на основі чого запропоновано замінити термін “валові доходи” терміном “оподатковувані доходи”, під якими слід розуміти суму доходів від основної та іншої операційної діяльності, а також суму прибутків від інвестиційної діяльності та інші доходи</p>	<p>Воскобійник Ю.С.</p>	<p>2007</p>	<p>Облікове забезпечення оподаткування прибутку підприємств</p>

Продовження табл.2

1	2	3	4	5	6
3.	Організація бухгалтерського обліку	організаційна структура модуля електронної обробки інформації щодо фінансових результатів діяльності банку	Некрасова Н.І.	2002	Облік та аналіз доходів, витрат і прибутку банку
		– одержали подальший розвиток класифікація господарських операцій підприємства, яка дозволяє визначити їх особливості та характер впливу на формування доходів і витрат, що сприятиме узгодженню методик визначення фінансових результатів у бухгалтерському й податковому обліку; – одержали подальший розвиток обґрунтування доцільності запровадження облікового реєстру постійних і тимчасових різниць для достовірного визначення відстрочених податкових активів і зобов'язань та належного їх відображення у фінансовій звітності підприємств	Мельничук О.В.	2006	Облік оподаткування прибутку переробних підприємств
		– удосконалено порядок формування облікової політики щодо податкового обліку, запропоновані складові якої регламентують організаційно-методичні аспекти облікового забезпечення оподаткування прибутку та забезпечують належні передумови для проведення контролю, аналізу і планування податкових зобов'язань	Воскобійник Ю.С.	2007	Облікове забезпечення оподаткування прибутку підприємств
4.	Методика бухгалтерського обліку	– методичні засади бухгалтерського (фінансового), податкового та управлінського обліку доходу, витрат і <i>прибутку</i> комерційного банку в умовах електронної системи обробки інформації	Некрасова Н.І.	2002	Облік та аналіз доходів, витрат і прибутку банку
		– запропоновано методику обліку фінансових результатів за складовими частинами товарообігу (продукції власного виробництва та купівельним товарам); – розроблено рекомендації з удосконалення методики обліку транспортно-заготівельних витрат підприємств харчування; – удосконалено методику обліку витрат, що формують собівартість продукції власного виробництва	Дергільова Г.С.	2003	Облік і аналіз прибутку підприємств громадського харчування
		– одержали подальший розвиток рекомендації щодо використання методики обліку “чистого доходу (виручки) від реалізації” за виключенням непрямих податків, що дозволить скоротити трудомісткість визначення <i>прибутку</i> (збитку) від операційної діяльності, а також підвищити наочність інформації	Гаращенко О.В.	2004	Облік і аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку
		– вперше запропоновано методику визначення оподаткованого <i>прибутку</i> в системі рахунків бухгалтерського обліку, яка передбачає коригування доходів і витрат бухгалтерського обліку на постійні та тимчасові різниці;	Мельничук О.В.	2006	Облік оподаткування прибутку переробних підприємств

Продовження табл.2

1	2	3	4	5	6
		– вперше розроблено методику формування бази податку на прибуток шляхом узагальнення інформації щодо доходів, витрат та оподаткованого прибутку на рахунках податкового обліку ОД “Оподатковувані доходи”, ПВ “Продуктивні витрати”, ПО “Прибуток до оподаткування”, які не кореспондують з рахунками бухгалтерського обліку та забезпечують складання податкової звітності	Воскобійник Ю.С.	2007	Облікове забезпечення оподаткування прибутку підприємств
5.	Звітність	– пропозиції щодо удосконалення методики агрегації фінансової звітності, яка дає змогу підвищити аналітичні можливості звітності для прийняття управлінських рішень, а також задовольнити інформаційні потреби зовнішніх користувачів; – одержали подальший розвиток методичні рекомендації по оптимізації форми і змісту “Звіту про фінансові результати”, які спрямовані на забезпечення чіткого розподілу результатів між видами діяльності підприємства	Гаращенко О.В.	2004	Облік і аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку
		– одержали подальший розвиток удосконалення фінансової та податкової звітності шляхом внесення змін в структуру окремих показників з урахуванням уточненого порядку формування прибутку й адекватного відображення податку на прибуток для сприяння підвищення якості та зіставності звітної інформації	Мельничук О.В.	2006	Облік оподаткування прибутку переробних підприємств
		– удосконалено структуру Декларації з податку на прибуток підприємств шляхом передбачення в ній показників доходів і витрат у розрізі визначених П(С)БО видів діяльності та їх упорядкування за ступенем зв'язку з господарською діяльністю, що посилить інформативність та забезпечить зіставність даних фінансової і податкової звітності в частині відображення фінансових результатів;	Воскобійник Ю.С.	2007	Облікове забезпечення оподаткування прибутку підприємств
6.	Теоретичні засади економічного аналізу	– запропоновано класифікацію показників рентабельності з метою управління підприємствами громадського харчування	Дергільова Г.С.	2003	Облік і аналіз прибутку підприємств громадського харчування
7.	Організація економічного аналізу	– організаційно-інформаційна модель аналізу і прогнозування фінансових результатів діяльності банку в умовах електронної системи обробки економічної інформації	Некрасова Н.І.	2002	Облік та аналіз доходів, витрат і прибутку банку

1	2	3	4	5	6
8.	Методика економічного аналізу	– система взаємопов'язаних показників оперативного, ретроспективного і перспективного аналізу фінансових результатів діяльності комерційного банку та методичні засади їх моделювання; – основні положення прогнозування доходу, витрат і <i>прибутку</i> комерційного банку в умовах невизначеності	Некрасова Н.І.	2002	Облік та аналіз доходів, витрат і прибутку банку
		– проаналізовано стан та основні тенденції динаміки рівня фінансового результату операційної діяльності за вибірковою сукупністю підприємств харчування та надано рекомендації з підвищення <i>прибутку</i> за рахунок резервів його зростання; – уперше отримано економіко-математичну модель залежності рентабельності операційної діяльності підприємств харчування від факторів, що впливають на неї; – запропонована методика прогнозування рівня <i>прибутку</i> підприємств громадського харчування, згідно з розробленою багатofакторною моделлю	Дергільова Г.С.	2003	Облік і аналіз прибутку підприємств громадського харчування
		– пропозиції щодо удосконалення комплексного аналізу результативності роботи підприємств (на базі фінансового і управлінського обліку та агрегованої звітності); – одержали подальший розвиток системний підхід щодо обліку та аналізу доходів, витрат і фінансових результатів в розрізі видів діяльності як єдиного комплексу системи управління. Такий підхід дає змогу більш раціонально використовувати аналітичні процедури з метою визначення ефективності окремих напрямків діяльності відповідно їх результатам	Гарашченко О.В.	2004	Облік і аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку
9.	Методика контролю	– удосконалено порядок здійснення контролю за правильністю визначення об'єкта оподаткування в межах процедур внутрішньогосподарського контролю шляхом застосування порівняльної відомості, в якій відображається коригування балансового прибутку на тимчасові та постійні різниці	Воскобійник Ю.С.	2007	Облікове забезпечення оподаткування прибутку підприємств
10.	Управління прибутком	– поглиблені теоретичні засади системи управління <i>прибутком</i> визначенням основних етапів процесу її розробки; – визначено основні напрямки удосконалення процесу управління фінансовими результатами в умовах автоматизації та зроблено рекомендації щодо організації та механізму їх реалізації на підприємствах громадського харчування	Дергільова Г.С.	2003	Облік і аналіз прибутку підприємств громадського харчування

Більш детально зупинимося на аналізі положень наукової новизни, задекларованої в дисертації, аналіз яких наведено в таблиці 2. З огляду на пропозиції авторів можна стверджувати, що найменш розробленими дослідниками є питання таких предметних сфер дослідження як методологія бухгалтерського обліку, теорія та організація економічного аналізу і контролю, методика контролю. Причому існуючі пропозиції з вище названих предметних сфер щодо питань формування прибутку носять, в переважній більшості, галузеву спрямованість (діяльність комерційних банків та підприємств громадського харчування) та не деталізують конкретний внесок дослідників в розвиток названих проблемних питань. Переважна більшість розробок дисертантів, виходячи з положень їх наукової новизни, стосується теоретичних аспектів бухгалтерського обліку, в частині пропозицій з удосконалення принципів бухгалтерського обліку (Ю.С. Воскоробійник); розвитку сутності понять “прибуток” (Г.С. Дергільова), “доходи” та “витрати” для цілей оподаткування (О.В. Мельничук, Ю.С. Воскоробійник), “податковий облік” як підсистеми бухгалтерського обліку (О.В. Мельничук, Ю.С. Воскоробійник), класифікації доходів, витрат та фінансових результатів (О.В. Гаращенко), удосконалення функцій податкового обліку (О.В. Мельничук). Наведені пропозиції зорієнтовані на розвиток бухгалтерського обліку для забезпечення податкових розрахунків суб’єктів господарювання відповідно до вимог податкового законодавства.

Аналізуючи елементи наукової новизни щодо організації та методики бухгалтерського обліку операцій з прибутком, варто відзначити їх переважаючу спрямованість на формування прибутку до оподаткування в системі податкового обліку через елементи облікової політики, пропозиції щодо введення нових рахунків та реєстрів обліку (дослідження О.В. Мельничук, Ю.С. Воскоробійник, Н.І. Некрасової). Рекомендації щодо удосконалення форм та методів складання звітності зводяться до структури та змісту фінансової звітності в частині Звіту про фінансові результати та податкової звітності в частині Декларації з податку на прибуток. Розглядаючи пропозиції авторів (Г.С. Дергільової, Н.І. Некрасової, О.В. Гаращенко) з питань теорії, організації та методики економічного аналізу слід наголосити на їх цільову направленість на: 1) встановлення результативності діяльності суб’єктів господарювання через визначення рентабельності, динаміки рівня фінансових результатів, комплексного аналізу результативності; 2) моделювання та прогнозування рівня фінансових результатів та прибутку.

Питання методики контролю, зокрема внутрішнього контролю операцій з формування прибутку розглядається в дисертації Ю.С. Воскоробійник “Облікове забезпечення оподаткування прибутку підприємств” (2007 р.), в якій автор шляхом розробки робочих документів внутрішнього контролера удосконалює порядок контролю щодо дотримання вимог чинного законодавства за визначенням об’єкта оподаткування. В роботі Г.С. Дергільової “Облік і аналіз прибутку підприємств громадського харчування” (2003 р.) поглиблено теоретичні та практичні засади процесу управління фінансовими результатами та прибутком в умовах автоматизації враховуючи специфіку діяльності підприємств громадського харчування.

Аналіз основних точок зору на вирішення проблемних питань бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю формування та розподілу прибутку, викладених в дисертаційних дослідженнях за спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” дає підстави констатувати той факт, що недослідженими залишаються питання: обліку формування прибутку як внутрішнього джерела фінансування діяльності суб’єктів господарювання в умовах невизначеності та посилення кризових явищ в економіці, а також при переорієнтації мети діяльності підприємств з отримання прибутку до зростання вартості компанії

на ринку; теоретичного обґрунтування напрямів розподілу та використання прибутку з формуванням відповідного обліково-аналітичного забезпечення для потреб управління; теоретичного обґрунтування методики аналізу, спрямованої на пошук резервів підвищення ефективності діяльності; організації та методики контролю щодо операцій з формування, розподілу та використання прибутку.

Огляд монографій вітчизняних та зарубіжних науковців* за ключовим словом в змісті “прибуток” (табл. 3) дозволив виявити питання, що опинилися в полі зору дослідників з огляду на їх актуальність та важливість для розвитку економічної науки.

Таблиця 3. Питання, пов’язані з формуванням та розподілом прибутку, що розглядалися у монографіях вітчизняних та зарубіжних науковців за ключовим словом по змісту “прибуток”

№ з/п	Автори	Питання, що розглядалися							
		Сутність прибутку	Методи розрахунку прибутку	Бухгалтерський облік операцій з формування та використання прибутку	Розподіл прибутку	Управління прибутком	Відображення інформації про прибуток у звітності	Оподаткування прибутку	Методика аналізу прибутку
<i>Наукові праці вітчизняних науковців</i>									
1	Деньга С.М. [3]	+							
2	Залетов О.М. [4]		+						
3	Іванов Ю.Б. [5]							+	
4	Карпенко О.В. [6]					+			
5	Костіна Н.І. [8]								+
6	Криклій О.А, Маслак Н.Г. [9]	+	+		+	+			+
7	Крупка Д.Я. [10]	+		+				+	
8	Ловінська Л.Г. [11]			+					+
9	Малюга Н.М.[12]	+							
10	Хомин П.Я.[17]		+		+			+	
11	Швиданенко Г.О., Олексюк О.І. [18]								+
<i>Наукові праці зарубіжних науковців</i>									
12	Бабо А. [1]	+	+		+	+	+	+	
13	Бланк І.А. [2]	+	+		+	+		+	+
14	Каратаєв С.Л. [7]				+				
15	Назаренко В.М. [13]			+					
16	Нечитайло А.І. [14]	+	+	+	+		+	+	
17	Обербринкманн О. [15]		+		+		+		
18	Панков Д.А.[16]						+		
	Всього	7	7	4	7	4	5	5	5

У своїх наукових працях більшість вчених (17 % із досліджених праць), розглядають питання, присвячені визначенню сутності прибутку, методів його

* Вибірка здійснена за даними електронного ресурсу Житомирської наукової бухгалтерської школи

розрахунку та порядку розподілу. Найменше уваги приділено питанням бухгалтерського обліку операцій з формування і використання прибутку (9%), а також питанню управління прибутком (9%). Це пов'язано з тим, що наукові дослідження мають теоретичне спрямування і, у більшості випадків, розглядають категорію прибутку з економічної, а не з облікової точки зору. Розгляд науковцями питань оподаткування прибутку (11%), свідчить про актуальність названих питань з позиції практики діяльності господарюючих суб'єктів та органів податкового контролю. Не применшуючи вагомості результатів досліджень названих науковців відзначимо, що деякі питання, які стосуються формування та використання прибутку взагалі не знайшли відображення у наукових працях. До таких питань, зокрема, належать: контроль формування, розподілу та використання прибутку, формування грошового забезпечення для використання розподіленого прибутку. Деякі автори розглядають лише окремі питання контролю елементів, які беруть участь у формуванні прибутку. Зокрема Назаренко В.М., Карпенко О.В. у своїй науковій праці досліджує питання контролінгу як комплексної системи управління підприємством, що включає в себе управлінський облік, облік і аналіз витрат з метою контролю всіх статей витрат, всіх підрозділів і всіх складових виробленої продукції або наданих послуг, а також їх наступне планування; Карпенко О.В. розглянуто питання контролю витрат в системі управлінського обліку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного аналізу результатів наукових досліджень вітчизняних та ряду закордонних дослідників можна стверджувати, що з питань формування та розподілу прибутку, як об'єкта бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю, існує ряд невирішених теоретико-методологічних проблем. До таких проблем слід віднести: 1) відсутність цілісної та комплексної системи бухгалтерського обліку операцій з формування, розподілу та використання прибутку, як об'єкта бухгалтерського обліку, який набуває особливого значення в умовах поширення глобалізаційних процесів, розвитку інформаційного суспільства та активного формування економіки знань на макрорівні, переорієнтації в меті діяльності господарюючих суб'єктів та зростання ролі прибутку як джерела фінансування розвитку підприємства та інвестиційного ресурсу на мікрорівні; 2) недостатня розробленість організаційно-методичних засад контролю (в частині внутрішнього та зовнішнього контролю) та економічного аналізу як його методу, що спрямований на встановлення законності та доцільності операцій з розподілу та використання прибутку підприємства та не пов'язаний з фіскальною направленістю дій контролюючих органів та сприяє крім виявлення деструктивних явищ в діяльності пошуку резервів підвищення її ефективності. Наявність виділених методологічних проблем обумовлена існуванням ряду факторів таких як: здійснення податкової реформи та постійні зміни податкового законодавства в частині оподаткування прибутку підприємств та здійснення заходів з його адміністрування податковими органами, посилення вимог користувачів до облікової інформації щодо її аналітичності, об'єктивності та достовірності, як одного із основних джерел інформації при прийнятті управлінських рішень, що пов'язано з необхідністю адаптації до кризових явищ в економіці та забезпечення інвестиційної привабливості бізнесу. Важливість вирішення вище наведених теоретико-методологічних проблем як на теоретичному так і на практичному рівнях пов'язана з необхідністю розробки та впровадження таких економічних реформ, які б забезпечили стійкий соціально-орієнтований економічний розвиток як окремого суб'єкта господарювання, так і держави в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Бабо А.* Прибыль / А. Бабо / Пер. с фр. / Общ. ред. и коммент. В.И. Кузнецова. – М.: Издательская группа “Прогресс”, “Универс”, 1993. – 176 с.
2. *Бланк И.А.* Управление прибылью / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1998. – 544 с.
3. *Деньга С.М.* Екаунтинг ефективності вкладення капіталу в торговельну сферу. Ч. 2. Категорії та методологія оцінювання / С.М. Деньга. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 301 с.
4. *Залєтов О.М.* Убезпечення життя: [монографія] / О.М. Залєтов. – К.: Міжнародна агенція “БІЗОН”, 2006. – 688 с.
5. *Іванов Ю.Б.* Альтернативні системи оподаткування: [монографія] / Ю.Б. Іванов – Харків: ХДЕУ – Торнадо. – 517 с.
6. *Карпенко О.В.* Управлінський облік: організація, методологія, методика, викладання: [монографія] / О.В. Карпенко – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 341 с.
7. *Каратаєв С.Л.* Бухгалтерский учет имущества и обязательств коммерческих организаций в условиях трансформации отношений собственности: теория, методология, методики: [монография] / С.Л. Каратаев – Минск: БГУ, 2005. – 310 с.
8. *Костіна М.І.* Моделювання фінансів: [монографія] / М.І. Костіна – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – 224 с.
9. *Криклій О.А., Маслак Н.Г.* Управління прибутком банку: [монографія] / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008, – 136 с.
10. *Крупка Я.Д.* Облік інвестицій: [монографія] / Я.Д. Крупка – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 302 с.
11. *Словінська Л.Г.* Оцінка в бухгалтерському обліку: [монографія] / Л.Г. Ловінська – К.: КНЕУ. 2006. – 256 с.
12. *Малюга Н.М.* Розвиток теорії бухгалтерського обліку: [монографія] / Н.М. Малюга – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 388 с.
13. *Назаренко В.М.* Транспортное обеспечение внешнеэкономической деятельности: [монография] / В.М. Назаренко – М.: Центр экономики и маркетинга, 2000 – 512 с.
14. *Нечитайло А.И.* Бухгалтерский и налоговый учет прибыли / А.И. Нечитайло – СПб.: Издательство “Юридический центр Пресс”, 2003. – 326 с.
15. *Обербринкманн Ф.* Современное понимание бухгалтерского баланса: [монография] / Ф. Обербринкманн / Пер. с нем./ Под ред. проф. Я.В. Соколова – М.: Финансы и статистика, 2003. – 416 с.
16. *Панков Д.А.* Учет и анализ в микроэкономической системе финансового менеджмента: теория, методология, методики: [монография] / Д.А. Панков – Гродно: ГрГУ, 2001. – 558 с.
17. *Хомин П.Я.* Облікове забезпечення звітності сільськогосподарських підприємств (методологія і методика): [монографія] / П.Я. Хомин – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 453 с.
18. *Швиданенко Г.О., Олексик О.І.* Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: [монографія] / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексик – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.

ПАНЧЕНКО Інна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 15.08.11 р.